

PER

Heinrich Heine

*Shakespeareove
djevojke i žene*

SPECULUM

UVOD

Poznajem jednog dobrog hamburškog kršćanina koji se nikako nije mogao pomiriti s tim da je naš Gospodin i Spasitelj rođen kao Židov. Duboko bi se sružio svaki put kad bi si morao priznati da je taj čovjek, baš on, uzor savršenstva koje zaslužuje najdublje štovanje, ipak pripadao rodu onih šmrkavih nosonja, kramara, kakve gleda gdje hodaju ulicom od vrata do vrata, koje toliko, iz dna duše, prezire i koji su mu još odvratniji kad se, štoviše poput njega samog, okrenu veletrgovini začimima i bojama te škode njegovim vlastitim interesima.

Kako je tom odličnom Hammonijinu¹ sinu s Isusom Kristom, tako je i meni s Williamom Shakespeareom. Pozli mi kad pomislim da je on na koncu ipak Englez i

1 Hammonia – lat. naziv za grad Hamburg.

[Urednikove bilješke označene su s “op. ur.”, ostale su bilješke prevoditeljičine – op. ur.]

da pripada najodurnijem narodu što ga je Bog stvorio u svojoj srdžbi.

Odurnog li naroda, neugodne li zemlje! Kako li je samo kruta, kako li je dosadna i priprosta, kako sebična, kako uska, kako engleska! Zemlja koju bi ocean odavno bio progutao da se ne boji da bi mu od toga moglo pozliti u želucu... Narod – siva zijevajuća neman, čiji je dah tek zagušljiv zrak i smrtna dosada, i koji će se sigurno na kraju sam objesiti kolosalnim brodskim užetom...

I u jednoj je takvoj zemlji, kao izdanak takvog naroda, William Shakespeare u travnju 1564. ugledao svjetlo svijeta...

No Engleska onoga vremena, kad se u nordijskom Betlehemu koji se zvao Stratford upon Avon rodio čovjek kojem imamo zahvaliti na svjetovnom evanđelju, kako bi se moglo nazvati Shakespeareove drame, Engleska onoga vremena sigurno se uvelike razlikovala od današnje; zvali su je još i *merry England*, i cvala je u sjajnim bojama, zabavama pod maskama, dubokoumnim ludorijama, vrckavoj revnosti, razbuktaloj strasti... Tamošnji je život još bio šareni turnir na kojem su, i u šali i kad je ono vrag odnese, glavnu ulogu, dakako, igrali vitezovi, svi odreda plemenita roda, ali turnir na kojem bi uz svijetle zvuke trubljii uvijek zaigrala i srca običnog puka... A umjesto gustog piva pilo se vino, od kojeg živnu duša i tijelo, demokratsko piće što u

opijenosti izjednačava ljude koji se još samo na trezvenim prizorištima zbilje razlikuju po rangu i rođenju...

Sve je to šareno veselje u međuvremenu izbljednulo, iščezli su radosni zvuci trubliji, zgasnula je ona lijepa opijenost... A knjiga koju nazivamo *Dramskim djelima Williama Shakespearea* ostala je u rukama naroda kao utjeha za loša vremena i kao dokaz da je ona vesela Engleska, *merry England*, doista postojala.

Prava je sreća da se Shakespeare pojavio taman u pravo vrijeme, da je bio suvremenik Elizabete i Jakova, kad se protestantizam, doduše, već očitovao u neobuzdanoj misaonoj slobodi, ali ne i u načinu života i stanju osjećaja, i dok je kraljevstvo još cvalo i sjalo u punoj slavi poezije, obasjano posljednjim zrakama propadajućeg viteštva. Da, narodno vjerovanje srednjeg vijeka, katolicizam, bijaše razoreno tek teoretski; no živjelo je još punom čarolijom u dušama ljudi i održavalo se još u njihovim običajima, navadama i pogledima. Tek je poslije, cvijet po cvijet, puritancima pošlo za rukom temeljito iskorijeniti religiju prošlosti i preko čitave zemlje, poput sive, guste magle, proširiti onu jalovu tugu koja se otada, bez duha i snage, razvodnjavala do mlakog, cmizdravog, suzdržljivog pijetizma. Baš kao religija, tako ni englesko kraljevstvo u Shakespeareovo vrijeme nije još pretrpjelo onu mutnu preobrazbu koja ondje do današnjih dana djeluje pod nazivom konstitucionalni oblik vlasti, doduše na dobrobit europske

slobode, no nipošto za spas umjetnosti. S krvlju Karla Prvog, velikog, pravog, posljednjeg kralja, Engleskoj je iz žila istekla sva poezija; i trostruko je bio sretan pjesnik koji taj žalosni događaj, što ga je možda slutio duhom, nikada nije doživio kao suvremenik. Shakespearea su u naše doba vrlo često nazivali aristokratom. Ni u kojem slučaju ne bih želio proturječiti toj optužbi, a kamoli opravdavati njegove političke sklonosti, ako uzmem u obzir da je njegovo proročansko pjesničko oko iz značajnih simbola već predvidjelo ono nivelirajuće puritansko vrijeme koje će označiti kraj kraljevstva, a s njime i kraj sveukupne životne radosti, svekolike poezije i svake vesele umjetnosti.

Da, za vladavine puritanaca bijaše umjetnost u Engleskoj prezrena; evangelička je gorljivost bjesnila protiv teatra, čak je i ime Shakespeareovo na duže vrijeme zgasnulo u narodnom sjećanju. Pobuđuje čuđenje kada danas u pamfletističkim publikacijama iz ondašnjeg vremena, npr. u *Biču glumaca* onog famoznog Prynnea,² svjedočimo izljevima srdžbe u kojima se na sva usta javno osuđuje jadona kazališna umjetnost. Trebamo li se preozbiljno ljutiti na puritance zbog takvog zelotizma? Doista ne; u povijesti je u pravu svatko tko ostane vje-

2 William Prynne, militantni puritanac iz 17. st.; u knjizi *Histrion Mastix: The Players Scourge, or, Actors tragoedie* (1633) pokušao je dokazati da je kazalište izvor nemoralnosti.

ran svojem inherentnom načelu, a ti su se namrgođeni podstriženci³ samo vodili logikom onog protuumjetničkog duha koji se očitovao već tijekom prvih stoljeća crkve te koji više ili manje ikonoklastički izlazi na vidjelo sve do danas. Ta stara, nepomirljiva odbojnost spram teatra samo je jedna strana neprijateljstva koje već osamnaest stoljeća vlada između dvaju potpuno heterogenih svjetonazora, od kojih je jedan izniknuo na jalovu tlu Judeje, a drugi u racvjetanoj Grčkoj. I eto, već osamnaest stoljeća traje ta nesnošljivost između Jeruzalema i Atene, između Svetoga groba i kolijevke umjetnosti, između života u duhu i duha u životu; a trvenja, javni i potajni napadi, koji su tako nastali, otkrivaju se ezoteričnom čitatelju kroz povijest čovječanstva. Kad u današnjim novinama pročitamo da je pariški nadbiskup nekom jadnom mrtvom glumcu uskratio uobičajeni kršćanski pokop, onda se takav postupak ne temelji ni na kakvom posebnom svećeničkom hiru, i samo će netko kratkovidan u tome vidjeti uskogrudnu zlonamjernost. Ovdje, štoviše, vlada gorljivost stare svađe, borbe do smrti protiv umjetnosti kojom se helenski duh često koristio kao propovjedaonicom za život protiv judaističkog mrtvila; crkva je u glum-

3 Ili obloglavci (engl. *roundbeads*), pogrdan naziv za pristaše parlamenta u engleskom građanskom ratu (17. st.), nazvane tako zbog specifične frizure.

cima progonila predstavnike helenizma, a taj progon nerijetko bi pogodio i pjesnike što su nadahnuće crpili samo od Apolona i proskribiranim poganskim bogovima osiguravali utočište u zemlji poezije. Ili je možda u igri čak ponešto zlobne pakosti? Najmrskiji neprijatelji potlačene crkve tijekom prvih dvaju stoljeća bili su glumci, a *Acta sanctorum* često pripovijedaju kako su ti podli histrioni u rimskim kazalištima predano, i na veselje nevjerničkog puka, nastojali parodirati način života i misterije nazarenâ. Ili je uzajamna ljubomora bila ta koja je stvorila tako gorak jaz između službenika riječi duhovne i svjetovne?

Uz asketsku vjersku gorljivost i republikanski je fanatizam nadahnjivao puritance u mržnji spram staroengleske pozornice gdje su se veličali ne samo poganstvo i poganska vjerovanja već i rojalizam i plemićki rodovi. Drugdje sam pokazao⁴ kolika je u tom smislu sličnost između puritanaca i današnjih republikanaca. Očuvali nas Apolon i vječne muze od vladavine potonjih!

U vrtlogu naznačenih crkvenih i političkih previranja izgubilo se na dugo vremena ime Shakespeareovo i prošlo je gotovo čitavo stoljeće prije negoli je ponovno stekao slavu i čast. No otada mu je ugled rastao iz dana u dan, a on je postao nešto poput duhovnog sunca za zemlju kojoj pravog sunca nedostaje gotovo dvanaest

4 Vidi ovdje poglavlje Porcija (*Julije Cezar*), str. 78–79.

mjeseci godišnje, za onaj otok prokletstva, onaj Botany Bay bez južne klime, onu kamenim ugljenom zadi-mljenu, brenčecim strojevima zaglušenu, praktičnim vjernicima napućenu i poprilično pijanu Englesku! Međutim, dobrostiva priroda nikada sasma ne razbaštini svoja stvorenja, pa je tako Englezima, uskrativši im sve što je lijepo i ugodno i ne podarivši im ni glasa za pjevanje ni smisla za užitak, a obdarivši ih možda tek pivskim mješinama umjesto ljudskim dušama, u zamjenu udijelila velik komad građanske slobode, sposobnost da se posvuda ponašaju kao da su kod kuće, i Williama Shakespearea.

Da, upravo je on duhovno sunce koje tu zemlju uzdiže svojim najljupkijim svjetlom, svojim zrakama punim milosti. Sve nas ondje podsjeća na Shakespearea, i najobičniji nam se predmeti pritom čine čudesnima. Posvuda nas zanosno obavija okrilje njegova genija, iz svake nas značajne pojave pozdravlja njegovo bistro oko, pa nam se prilikom važnih događaja znade učiniti da ga vidimo kako nam kima, onako lagano, lagano i smješkajući se.

To neprestano sjećanje na Shakespearea i kroz Shakespearea postalo je meni, znatiželjnom putniku, istinski jasno za boravka u Londonu, dok sam ondje od jutra do kasno u noć jurcao naokolo za takozvanim neobičnim znamenitostima. Svaki je velikan, *lion*, prizivao u sjećanje onog većeg *liona*, Shakespearea. Sva ta